

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції
Кваліфікаційна робота на правах рукопису

ТЕРЕЩЕНКО Діана Андріївна

УДК 339.5:339.94(477:430)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
“Торговельно-економічні відносини між Україною
та Німеччиною”

за ОПП “Міжнародні економічні відносини” спец. 292 “Міжнародні
економічні відносини” галузі знань 29 “Міжнародні відносини”

Подається на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

_____ Д. А. Терещенко

Керівник роботи
Паламарчук Т.М.
к. е. н, доцент

Житомир – 2024

АНОТАЦІЯ

Терещенко Д. А. “Торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною”. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) освітнього ступеня за ОПП “Міжнародні економічні відносини” галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 292 “Міжнародні економічні відносини”. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною. Метою роботи є всебічне дослідження торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною та виявлення стратегічних напрямів розвитку взаємовідносин між країнами. Перший розділ присвячено теоретичним передумовам формування торговельно-економічних відносин. У другому розділі розкрито сучасні тенденції розвитку зовнішньоторгівельних відносин України з Німеччиною та проведено аналіз соціально-економічного співробітництва між країнами. Третій розділ висвітлює стратегічні напрями розвитку торговельно-економічних відносин та поглиблення співпраці між Україною та Німеччиною.

Ключові слова: експортно-імпортні операції, економічний розвиток, міжнародна торгівля, торговельно-економічні відносини, співробітництво, стратегії

ABSTRACT

Tereshchenko D. A. "Trade and economic relations between Ukraine and Germany". - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualifying work for the first (bachelor's) degree in EP "International Economic Relations" in the field of knowledge 29 "International Relations" specialty 292 "International Economic Relations". – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The qualification work is dedicated to the study of trade and economic relations between Ukraine and Germany. The purpose of the work is a comprehensive study of trade and economic relations between Ukraine and Germany and the identification of strategic directions for the development of relations between the countries. The first chapter is devoted to the theoretical prerequisites for the formation of trade and economic relations. In the second chapter, the current trends in the development of Ukraine's foreign trade relations with Germany are revealed and an analysis of socio-economic cooperation between the countries is carried out. The third section highlights the strategic directions of development of trade and economic relations and deepening of cooperation between Ukraine and Germany.

Keywords: export-import operations, economic development, international trade, trade-economic relations, cooperation, strategies

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНО.....	7
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ.....	14
2.1 Характеристика зовнішньоторговельних відносин між Україною та Німеччиною.....	14
2.2. Аналіз німецько-українського співробітництва в соціально-економічній сфері.....	22
3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З НІМЕЧЧИНОЮ.....	31
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	42
ДОДАТКИ.....	48

Вступ

Торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною є одним із найважливіших елементів взаємодії двох країн, що характеризується довгостроковим і стійким розвитком. Засновані на історичних, культурних та економічних зв'язках, ці відносини відіграють важливу роль у формуванні економічної ситуації не тільки в Україні та Німеччині, але й на Європейському континенті в цілому. Партнерство між Україною та Німеччиною ґрунтується на взаємних інтересах і взаємодоповнюваності. Німеччина є одним із найбільших торговельних партнерів України на Європейському континенті, на цю країну припадає більша частина зовнішньої торгівлі України. В контексті європейської інтеграції України та геополітичного становища Німеччини в ЄС співпраця між двома країнами набуває особливого значення, що підтверджує актуальність теми дослідження.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною. *Предметом дослідження* є сукупність теоретичних та практичних аспектів розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне дослідження торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною та виявлення стратегічних напрямів розвитку взаємовідносин між країнами.

Для реалізації мети кваліфікаційної роботи необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити формування торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною з позицій теорії міжнародної торгівлі та міжнародних економічних відносин;
- проаналізувати структуру товарообігу між Україною та Німеччиною;
- визначити головні товарні позиції експорту та їхній вплив на бізнесові можливості України та Німеччини;

- виявити сучасні тенденції розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною;
- проаналізувати інвестиційні потоки між Україною та Німеччиною;
- визначити стратегічні напрями розвитку торговельно-економічних відносин України з Німеччиною.

Інформаційна база дослідження включає різноманітні наукові джерела та цифрові дані, що охоплюють торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною. Основні джерела інформації включають офіційну статистичну інформацію, яка надається державними статистичними службами обох країн та органами міжнародних організацій, таких як ЄС та СОТ.

Перелік публікацій автора включає:

1. Терещенко Д.А. Стан і перспективи розвитку співробітництва між Україною та Німеччиною: матеріали VII студ. наук. конф.: “Глобальний проблем міжнародного бізнесу та менеджменту”/ Поліського національного університету; ф-т економіки та менеджменту, каф. міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції. Житомир. Поліський нац. університет 2021. С. 97-99.

2. Терещенко Д.А. Зміни у дипломатичній культурі: відбитки пандемії: матеріали VIII студ. наук. конф. присв. 100-річчю Поліського нац. універ.: “Партнерство бізнесу та університетів: міжнародний аспект”/ Поліського національного університету; ф-т економіки та менеджменту, каф. міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції. Житомир. Поліський нац. університет 2022. С. 117-119.

3. Терещенко Д.А. Боргова дипломатія України: ефективна дія та роль в дипломатичній культурі: матеріали ІХ-ої наук.-практ. студ. конф.: “Мировідбудова та глобальне економічне зростання: фокус дипломатії”/ Поліського національного університету; ф-т економіки та менеджменту, каф. міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції. Житомир.

Поліський нац. університет 2023. С. 207-209.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. На основі отриманих результатів запропоновано практичні рекомендації для державних структур, бізнес-спільноти та інших зацікавлених сторін щодо покращення та розвитку торговельно-економічних відносин. Результати дослідження дозволяють сформулювати основу для розробки стратегій та тактик співпраці між бізнеспартнерами обох країн, спрямованих на підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури з 50-ти найменувань. Кваліфікаційна робота містить 9 таблиць та 2 рисунка, розміщена на 45-ти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ

Торговельні відносини між двома країнами мають довгу та багату історію, яка вплинула і зробила свій внесок у нинішні відносини. Історичні передумови відіграли важливу роль у формуванні нинішніх торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною. Упродовж останніх століть дві країни взаємодіяли в найрізноманітніших сферах, що стало основою для розвитку і зміцнення економічного співробітництва. Історичні зв'язки охоплюють торгівлю товарами та послугами, культурні та наукові обміни, а також політичні зв'язки, які сформували і вплинули на поточні торговельні відносини між Україною та Німеччиною.

Серед ключових етапів взаємодії між двома країнами слід зазначити відновлення економіки після Другої світової війни, зростання торгівлі між Україною та Німеччиною та подальша інтеграція України у світову економіку після здобуття незалежності. Цей історичний прецедент сприяв встановленню і зміцненню довгострокових торговельних відносин між Україною та Німеччиною, заснованих на взаємній довірі, взаєморозумінні та співпраці[1,с.18].

Торговельно-економічні відносини між державами відіграють важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та підтримці глобальної економічної стабільності. У зв'язку з цим необхідно усвідомлювати засади та підходи, що лежать в основі формування торговельно-економічних відносин між державами. Однією з ключових партнерств у цьому контексті є Україна та Німеччина. Враховуючи теоретичний та практичний досвід, торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною є предметом наукових досліджень та аналізу. Вони включають у себе різноманітний спектр

теоретичних підходів у галузі міжнародної економіки, міжнародних відносин та політичних наук.

Формування торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною визначаються цілою низкою концептуальних підходів та існуючих концепцій у галузі міжнародної економіки та міжнародних відносин. Один з основних підходів є теорія порівняльних переваг, яка вказує на важливість спеціалізації кожної країни на виробництві товарів, у яких вона має конкурентні переваги. Така методика сприяє ефективнішому використанню ресурсів і збільшенню загального обсягу торгівлі між країнами. Теорія порівняльних переваг є важливим підходом до формування торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною, ставлячи під сумнів теоретичний парадокс абсолютної переваги та наголошуючи на важливості спеціалізації на виробництві товарів і послуг, що є вигіднішими для країни, ніж інші [2, с. 105].

Україна з її наявними природними ресурсами та розвинутою сільськогосподарською інфраструктурою має можливість спеціалізуватися на виробництві сільськогосподарської продукції, а Німеччина з її високим рівнем технологічного розвитку та інновацій - на виробництві високотехнологічних товарів і послуг. Такий підхід допомагає оптимізувати використання ресурсів, підвищувати ефективність виробництва і збільшити обсяг торгівлі між країнами. З іншого боку, Німеччина, що спеціалізується на виробництві високотехнологічної продукції, надасть Україні інноваційні технології та обладнання, які сприяли б модернізації української економіки [2;3, с. 21].

Теорія оптимальної валютної зони розглядає, які країни мають спільні економічні характеристики та якості грошово-кредитної політики, що роблять їх ідеальними партнерами для торговельного співробітництва. Україна та Німеччина - країни з різними економічними характеристиками, які відповідають деяким умовам для формування такої валютної зони, яка сприяла розвитку торговельно-економічних відносин між двома країнами.

Ще одним із ключових аспектів у формуванні торговельно-економічних

відносин між Україною та Німеччиною є теорія оптимальної валютної зони. Теорія розглядає спільні економічні характеристики країн та якості монетарної політики, що роблять їх ідеальними партнерами у формуванні валютної зони та сприяють ефективній торговельній співпраці.

Незважаючи на те, що Україна та Німеччина - країни з різними економічними ознаками, вони відповідають певним критеріям для формування валютної зони, що сприятиме розвитку торговельно-економічних відносин між двома країнами. Німеччина, одна з найбільших економік Європейського Союзу та великий експортер машин і обладнання, стала важливим торговельним партнером для України, яка має великий потенціал для розвитку сільського господарства та виробництва сировини. Така валютна зона допомогла знизити валютні ризики, полегшити торгівлю і підвищити інвестиційну привабливість обох країн [4, с. 12-14].

Концепції міжнародної диверсифікації та глобалізації вказують на важливість розширення географічних рамок торгівлі та інвестицій і створюють широкі можливості для співпраці України та Німеччини в різних сферах економіки. Інтеграція в глобальну економіку дає змогу країнам отримувати нові ринки, ресурси та технології, сприяючи економічному зростанню та розвитку. В українсько-німецьких торговельних відносинах ці поняття означають пошук нових можливостей для інвестицій в імпорт та експорт, спільних проєктів і підприємств. Географічне розширення торгівлі включає пошук нових ринків для українських товарів і послуг у Німеччині та інших країнах ЄС, а також залучення німецьких інвестицій в українську інфраструктуру та виробництво.

Україна та Німеччина співпрацюють у створенні та підтримці торговельних палат, лобістських груп і правових систем, що сприяють обміну між двома країнами. Торгові палати мають можливість допомогти українським і німецьким компаніям відкрити нові горизонти для співпраці, налагодити контакти і вирішити торговельні суперечки. Лобістські групи забезпечують відстоювання інтересів конкретних секторів економіки та допомагають в

розробці спільних ініціатив. Правова система забезпечує дотримання законів і прав інвесторів, що важливо для стабільності та довіри українського і німецького бізнесу. Спільна робота над інституційними питаннями сприяє зміцненню українсько-німецького співробітництва та створенню більш сприятливих умов для розвитку торговельних та інвестиційних відносин. Створення ефективної інституційної системи є важливим кроком у забезпеченні сталого та взаємовигідного економічного розвитку двох країн [5;6, с. 11, с. 51].

Поряд із вище-зазначеними теоретичними концепціями, важливим елементом формування торговельно-економічних відносин є практичний досвід та історичні зв'язки між Україною та Німеччиною. Торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною в багатьох аспектах визначаються внутрішньою економічною політикою, регуляторними факторами та стратегіями розвитку обох країн. Реформи у сферах економіки, торгівлі та інвестицій в обох країнах впливають на масштаби та характер взаємних економічних відносин. Програма економічних реформ в Україні, спрямована на стимулювання підприємництва та поліпшення інвестиційного клімату, дасть привабити більше інвесторів з Німеччини та сприяти зростанню двостороннього співробітництва. З іншої сторони, економічна стратегія Німеччини, спрямована на підтримку високотехнологічних галузей і «зелених» технологій, дасть вплинути на обсяг і характер торговельних та інвестиційних проєктів з Україною.

У майбутньому важливо враховувати глобальні тенденції та проблеми, що впливають на торговельні відносини між Україною та Німеччиною. Технологічні розробки, зміни кон'юнктури світового ринку та екологічні проблеми здатні вплинути на стратегії економічного співробітництва і вимагати адаптації торговельних відносин між двома країнами. Зміни в глобальному ринковому середовищі, такі як зміни попиту і пропозиції, тарифні бар'єри та інші торговельні обмеження, впливають на торговельні відносини. Освоєння нових ринків, зміна споживчих переваг і підвищення значущості брендів і якості

продукції вимагають перегляду стратегій імпорту та експорту [7;8, с. 112, с. 88].

Зростаюча стурбованість екологічними проблемами також впливає на торговельні відносини між країнами. Вимоги до стандартів екологічної безпеки та якості вимагають, щоб виробництво і транспортування товарів відповідали певним екологічним критеріям, що спроможні вплинути на доступність і ціну товарів. Геополітична напруженість здатна мати значний вплив на торговельні відносини. Зміна політичної ситуації у світі спроможна призвести до зміни торговельних маршрутів, встановлення нових тарифів та інших торговельних обмежень (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Глобальні тенденції та виклики у торговельних відносинах між Україною та Німеччиною

Глобальні тенденції та виклики	Вплив на торговельні відносини
Розвиток технологій	Потреба у модернізації виробництва та технологічному обміні
Зміни у світових ринкових умовах	Необхідність адаптації стратегій експорту та імпорту до нових реалій
Екологічні питання	Зростаюча важливість стандартів екологічної безпеки та зелених технологій
Глобалізація ринків	Збільшення конкуренції та потреба у розвитку конкурентоспроможних продуктів
Геополітичні напруги	Можливість зміни торговельних маршрутів та стратегій залежно від політичної ситуації

Джерело: [9]

Підвищений інтерес до екологічних проблем призводить до підвищення вимог до екологічної безпеки та стандартів якості продукції. Кожна країна стає все більш обережною щодо виробництва та транспортування товарів відповідно до встановлених екологічних стандартів. Це включає обмеження використання

певних матеріалів, зменшення викидів та впровадження екологічно чистих технологій. Для забезпечення сталого розвитку та збереження навколишнього середовища необхідно приділяти підвищену увагу екологічним аспектам виробництва і торгівлі [9]. Заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, сприяють зменшенню загрози забруднення, покращенню якості повітря та води та збереженню біорізноманіття. Такий підхід дозволяє обом країнам не тільки виконувати свої міжнародні зобов'язання в галузі охорони навколишнього середовища, а й створювати конкурентні переваги на світовому ринку за рахунок виробництва екологічно чистих продуктів і послуг. Такі вимоги мають істотний вплив на торговельні відносини, зокрема на доступність і ціну товарів. Виробники ймовірно зіткнуться з додатковими витратами на виконання екологічних стандартів, що призводить до збільшення собівартості продукції та впливає на споживчі ціни та конкурентоспроможність товарів на міжнародному ринку.

Проведений аналіз теоретичних засад торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною дозволив зробити кілька важливих висновків:

- по-перше, історичний погляд на торговельні відносини між двома країнами свідчить про те, що обидві країни мають довгу та плідну історію співпраці. Україна і Німеччина підтримують тісні економічні відносини, як на основі взаємовигідних торговельних угод, так і на основі розвитку інвестиційного та технологічного партнерства;

- по-друге, застосування теорії порівняльних переваг підтверджує важливість спеціалізації у виробництві товарів і послуг, у яких країни мають конкурентні переваги. Це сприяє ефективному використанню ресурсів і розвитку міжнародної торгівлі;

- по-третє, теорія оптимальних валютних зон вказує на важливість загальних економічних характеристик і якості грошово-кредитної політики для створення ідеальних умов для торговельного та інвестиційного співробітництва [10, с. 17]. Це сприяє поглибленню та розширенню економічних зв'язків між

країнами.

Теоретична основа формування торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною розкриває глибину і широту співпраці між цими двома країнами. Аналіз показує, що вони базуються на взаємовигідних угодах, історичних зв'язках, економічних обмінах та стратегічному партнерстві. Ці основи сприятимуть економічному зростанню, інноваціям і стабільності двох країн і створять міцну платформу для подальшого розвитку і поглиблення співпраці в різних областях.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ

2.1. Характеристика зовнішньоторговельних відносин між Україною та Німеччиною.

Зовнішньоторговельні відносини між Україною та Німеччиною відіграють важливу роль в економічному житті обох країн і мають значний вплив на соціально-економічний розвиток. Німеччина є одним з найбільших торговельних партнерів України, і взаємні економічні відносини між двома країнами постійно розвиваються і зміцнюються. Особливості цих зовнішньоторговельних відносин містять аналіз торгових обмінів, інвестиційних потоків, особливостей торгових угод, співробітництва в різних галузях економіки. Дослідження цих аспектів дозволяє досягти детального розуміння та здійснити оцінку взаємовигідного характеру і перспектив співпраці між Україною та Німеччиною [11, с. 40].

Щоб ретельно оцінити зовнішньоторговельні зв'язки між Україною та Німеччиною, потрібно проаналізувати не лише обсяг і структуру взаємної торгівлі, а й різні аспекти економічного співробітництва: взаємні інвестиції, науково-технічне співробітництво, технологічні перспективи та інші важливі сфери. Врахування цих факторів дає можливість визначити потенціал і перспективи співпраці між двома країнами та виявити можливості для подальшого розвитку цих відносин у зв'язку з викликами глобальної економіки. Глибокий аналіз торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною важливий для розуміння рушійних сил і тенденцій розвитку обох країн, виявлення переваг і обмежень економічного співробітництва та вироблення стратегії подальшої взаємодії [12].

Зовнішньоторговельні відносини між Україною та Німеччиною

виражаються в обміні товарами, послугами та інвестиціями між двома країнами. Співробітництво має велике значення для обох сторін, оскільки обидві країни є важливими гравцями на міжнародній арені та мають значний вплив на світову економіку. Обсяг торгівлі між Україною та Німеччиною є значним, обидві країни активно купують та здійснюють реалізацію товарів, таких як сировина, напівфабрикати та високотехнологічна продукція. Крім того, зовнішньоторговельні відносини є основою для інвестиційного співробітництва між Україною та Німеччиною. Компанії з Німеччини активно вкладають кошти у різні галузі української економіки, сприяючи модернізації та розвитку інфраструктури, підвищенню якості продукції та послуг і створенню нових робочих місць. Для обох країн зовнішньоторговельні відносини відіграють дуже важливу стратегічну роль у забезпеченні економічної стабільності та конкурентоспроможності. Вони допомагають розширювати ринки, залучати нові технології та інвестиції, а також сприяють обміну досвідом і найкращими практиками в різних секторах економіки [13, с. 113].

Україна та Німеччина є важливими торговельними партнерами, їхні зовнішньоторговельні відносини характеризуються широким обміном товарів і послуг. Обидві країни взаємозалежні, зокрема Україна здебільшого експортує в Німеччину промислову сировину та сільськогосподарську продукцію, а імпортує високотехнологічну продукцію та обладнання. З протилежного боку, Німеччина є важливим інвестором в українську економіку, надаючи технології та обладнання для різних галузей промисловості. Україна активно експортує до Німеччини зерно, метали та енергоносії, які використовуються в німецьких промислових процесах і при виробництві різноманітних продуктів. Крім того, Україна експортує сільськогосподарську продукцію, таку як зернові та олійні культури, що користуються попитом на німецькому ринку.

Аналіз торговельних відносин між Україною та Німеччиною вимагає детального вивчення обсягів торгівлі між двома країнами. Важливо вивчити динаміку торговельних обмінів за певний період часу, щоб виявити тенденції їх

зміни. Для визначення того, як змінювалися обсяги торгівлі та які чинники впливали на ці зміни, потрібно використовувати статистичні дані. Це дає змогу визначити основні товари та послуги, якими торгують дві країни, і зрозуміти, які сектори економіки найактивніші у двосторонніх відносинах. Обсяг торгівлі між Україною та Німеччиною зростає впродовж останніх кількох років: у 2022 році обсяг торгівлі склав близько 9 млрд євро. На основі цих даних, робимо висновок, що взаємний інтерес і співпраця між двома країнами зростає. За останні кілька років обсяг товарообігу між Україною та Німеччиною демонструє стійке зростання, що свідчить про збільшення взаємної вигоди та співпраці між двома країнами [14,15].

Таке зростання товарообігу можна пояснити кількома важливими факторами. Перш за все, підписання союзної угоди між Україною та ЄС зіграло важливу роль у відкритті нових можливостей для торгівлі між Україною та країнами ЄС, включаючи Німеччину, завдяки зниженню тарифів і спрощенню митних процедур торгівля стала більш доступною і вигідною для обох сторін. Поліпшення інвестиційного клімату в Україні також стимулює німецькі компанії до активного інвестування. Реформи, спрямовані на захист прав інвесторів і боротьбу з корупцією, створять більш сприятливі умови для ведення бізнесу і сприятимуть зростанню взаємної торгівлі. Важливу роль в цьому процесі також відіграють інфраструктурні проєкти, спрямовані на модернізацію транспортних коридорів і розвиток розподільних центрів. Вони сприяють збільшенню обсягу торгівлі, зниженню витрат на транспортування товарів і підвищенню ефективності логістичних операцій [16, с. 117].

Технічне співробітництво між Україною та Німеччиною відіграє важливу роль у розвитку торговельно-економічних відносин. Обмін технологіями і ноу-хау підвищує конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках і сприяє розвитку інноваційних секторів економіки. Німецькі компанії активно вкладають кошти в різні галузі української економіки, включаючи промисловість, енергетику, транспорт та послуги. Це сприяє модернізації та

розвитку українських підприємств і створенню нових робочих місць. Основні показники зовнішньоторговельних відносин між Україною та Німеччиною наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Обсяг зовнішньоторговельних обмінів між Україною та
Німеччиною, млн дол. США**

Рік	Обсяг експорту України до Німеччини	Обсяг імпорту України з Німеччини
2010	1499	4605
2011	1763	6865
2012	1645	6807
2013	1603	6772
2014	1590	5361
2015	1328	3975
2016	1423	4318
2017	1754	5445
2018	2208	5983
2019	2383	5986
2020	2071	5339
2021	2866	6284
2022	2270	4561
2023	2019	5061

Джерело: складене автором [8].

Для того, щоб наочно відобразити динаміку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною, варто звернутися до статистичних даних про обсяги імпорту та експорту між двома країнами за останні роки. Ці дані показують, що як експорт української продукції до Німеччини, так і імпорт німецької продукції в Україну неухильно зростають (рис. 2.1).

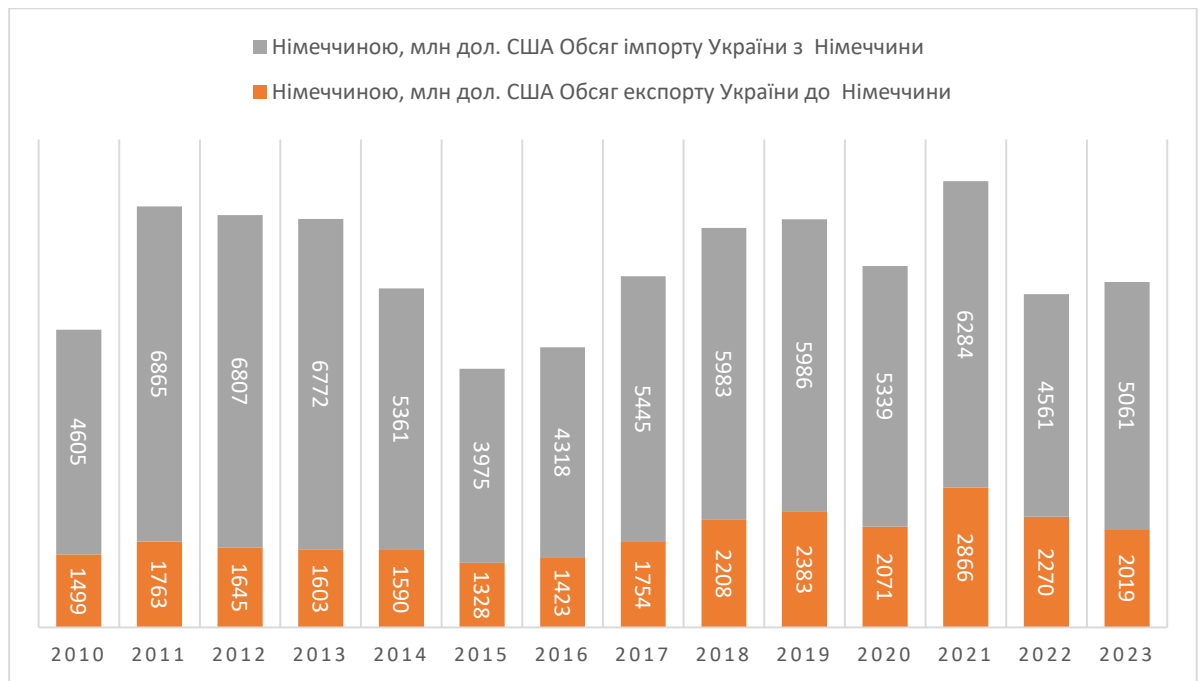

Рис 2.1. Динаміка обсягів експорту та імпорту між Україною та Німеччиною, млн дол. США

Джерело: створено автором [26].

Основними секторами торгівлі між Україною та Німеччиною є виробництво машин, хімічна промисловість, металургія, сільське господарство та текстильна промисловість. Дві країни активно співпрацюють у виробництві та експорті промислової продукції, що сприяє розширенню торгівлі та розвитку економічного партнерства.

Машинобудування - одна з основних галузей, де українсько-німецька співпраця особливо продуктивна. Технології з Німеччини сприяють виробництву високоякісних машин і устаткування, які користуються попитом як усередині країни, так і за кордоном [17;18, с. 216, с. 34-35]. Хімія та металургія є важливими сферами торгівлі між двома країнами. Зокрема, Україна постачає до Німеччини хімічну продукцію, Німеччина забезпечує технологіями та обладнанням металургійний сектор України.

Сільське господарство відіграє важливу роль у зовнішній торгівлі між Україною та Німеччиною. Україна, як один з найбільших експортерів зерна в Європі, завжди постачала значну кількість зернових культур на ринок Німеччини. Згідно з даними за 2022 рік, експорт зерна з України до Німеччини досяг близько 10 млн тонн щорічно. Німеччина імпортує велику кількість зерна і насіння для внутрішнього ринку, в той час як Україна є одним з основних постачальників цих товарів. Що стосується текстильної промисловості, то Україна є важливим постачальником текстильної продукції до Німеччини. За останні роки обсяг експорту текстилю з України до Німеччини становив близько 500 млн дол. США на рік. Це свідчить про значний попит на українську текстильну продукцію на німецькому ринку та успішну співпрацю в цій сфері [19, с. 181].

Зовнішньоторговельні зв'язки між Україною та Німеччиною базуються не лише на обміні товарами, але й на співпраці у сфері послуг, зокрема, у галузі інформаційних технологій, фінансових послуг та консалтингу. Торговельні зв'язки між Україною та Німеччиною охоплюють не лише обмін товарами, а й послугами. Особливо важливою є співпраця у галузі інформаційних технологій, оскільки Німеччина відома своїм високим рівнем технологічного розвитку, Україна має потужний ІТ-сектор та фахівців у цій сфері. Це сприяє реалізації спільних проєктів з розроблення програмного забезпечення, розвитку інноваційних технологій та впровадженню цифрових рішень у різних секторах економіки (табл. 2.2) .

Фінансові послуги є важливою складовою українсько-німецьких зовнішньоторговельних відносин. Німецькі банки та фінансові установи активно працюють на українському ринку, надаючи фінансові, інвестиційні та послуги консультування. Це призводить до активізації розвитку фінансового сектору України та залученню іноземних інвестицій.

Німецькі компанії з багаторічним досвідом і високим рівнем експертизи надають консультаційну підтримку українським компаніям у різних сферах

бізнесу [20, с. 32]. Однією з таких компаній, яка активно надає консультаційну підтримку українським компаніям, є McKinsey & Company [44]. Ця компанія має багаторічний досвід роботи в сфері консалтингу та експертизи в розвитку бізнесу. Вони спеціалізуються на розробці стратегій розвитку, оптимізації бізнес-процесів та впровадженні новітніх технологій. McKinsey допомагає українським компаніям виявляти нові можливості для зростання, аналізувати конкурентне середовище та розробляти стратегії залучення іноземних

Таблиця 2.2

Послуги консалтингу між Україною та Німеччиною

Вид послуги	Опис послуги
Стратегічне планування	Розробка довгострокових стратегій розвитку, визначення основних цілей та завдань компанії.
Управління проєктами	Консультавання у впровадженні та управлінні проєктами, забезпечення їх успішного завершення.
Оптимізація бізнес-процесів	Аналіз та оптимізація бізнес-процесів з метою збільшення продуктивності та ефективності компанії.
Маркетингові дослідження	Проведення аналізу ринку та конкурентного середовища, розробка маркетингових стратегій.
Фінансове консультування	Надання фінансових порад, планування інвестицій та оптимізація фінансових потоків.

Джерело: [14, с. 73].

Ще однією відомою компанією, що надає консалтингову підтримку в Україні, є PricewaterhouseCoopers (PwC) [45]. PwC пропонує широкий спектр послуг, включаючи фінансовий аудит, податковий консалтинг, консультації з управління ризиками та стратегічного планування. Вони можуть допомогти українським компаніям впровадити ефективну фінансову систему, удосконалити процеси управління і забезпечити відповідність міжнародним стандартам. Ці компанії, поряд з іншими представниками німецького бізнесу, такими як Deutsche Bank і KPMG, є прикладами німецьких фінансових інститутів і консалтингових фірм, які сприяють розвитку українського бізнесу і зміцненню економічних відносин між Україною та Німеччиною. Їхні послуги та

досвід допоможуть українським компаніям стати більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку та сприятимуть національному економічному зростанню [21, 22, 23, 24].

Отже, найактивнішими сферами взаємодії між Україною та Німеччиною є машинобудівний, хімічний та металургійний сектори. Сільське господарство та текстильна промисловість — це галузі, у яких обидві країни співпрацюють у виробництві та експорті товарів, сприяючи розширенню торгівлі та розвитку економічного партнерства. Крім того, важливу роль у зміцненні та розвитку економічних зв'язків між країнами відіграє співпраця у сфері послуг, зокрема в консультативному секторі [27]. Всі ці аспекти співпраці в сукупності сприяють економічному зростанню і добробуту двох країн, формуючи динамічні і взаємовигідні відносини між Україною і Німеччиною.

2.2. Аналіз німецько-українського співробітництва в соціально-економічній сфері.

Дослідження економічних відносин між Україною та Німеччиною є ключовим для усвідомлення зміни та перспектив цього партнерства та дозволяє виявити потенційні вигоди та шляхи подальшого розвитку співробітництва, а також проблеми та перешкоди, що можуть виникати. Детальне вивчення українсько-німецького співробітництва в економічній сфері дозволяє визначити основні напрями взаємодії, виявити сильні і слабкі сторони цього партнерства, виявити можливості для подальшого зміцнення і розвитку. Враховуючи важливість двох країн на світовій арені, аналіз їх економічного співробітництва має стратегічне значення для інтересів України та Німеччини, а також для стабільності регіональної та світової економіки в цілому [29;30, с. 71].

Німецько-українське економічне співробітництво охоплює динаміку обсягу та структури торгівлі товарами і послугами між двома країнами, інвестиційне співробітництво та містить оцінку взаємних економічних відносин у контексті політичних, правових і соціокультурних чинників, особливо вивчення взаємного впливу культурних та соціальних аспектів на політичну ситуацію, правове середовище, що оточує бізнес та економічні відносини (табл. 2.3).

Вище-зазначене засвідчує, що політична стабільність, ефективність правових систем та соціокультурні відмінності впливають на бізнес-середовище та інвестиційні можливості, що сприятиме розробці стратегій оптимізації економічних взаємодій та виявленню потенційних ризиків і вигод співпраці між країнами [31;32, с. 32].

Аналіз інвестиційного співробітництва між Україною та Німеччиною включає вивчення обсягів інвестицій, галузей і напрямів, в які спрямовується найбільше коштів, оцінку впливу інвестиційного співробітництва на економічний розвиток двох країн.

Таблиця 2.3

Порівняльна таблиця економічних взаємовідносин між Україною та Німеччиною

Критерій	Україна	Німеччина
Обсяг інвестицій	Значний обсяг інвестицій від Німеччини, зростаюча динаміка	Значні інвестиції в економіку України
Сектори інвестицій	Промисловість, сільське господарство, ІТ, енергетика	Автомобілебудування, машинобудування, хімічна промисловість, ІТ
Політична ситуація	Військовий конфлікт, реформи, прагнення до ЄС	Стабільна демократія, член ЄС, потужна економіка
Правове середовище	Оновлення законодавства, боротьба з корупцією	Розвинене правове середовище, захист інвестицій
Соціокультурні чинники	Вплив історичних та культурних зв'язків, прагнення до європейських цінностей	Різноманітне суспільство, толерантність, європейські цінності
Вплив на бізнес	Потреба у стабілізації, поліпшення бізнес-клімату	Стабільний бізнес-клімат, інноваційні можливості
Економічні взаємовідносини	Поглиблення співпраці, зростання експорту та імпорту	Розширення ринків, зростання взаємних економічних інтересів
Потенційні ризики	Політична нестабільність, регуляторні ризики	Глобальні економічні виклики, зміна регуляцій ЄС
Переваги співпраці	Доступ до європейських ринків, технологій, інвестицій	Розширення економічного впливу, нові ринки для експорту

Джерело: [30].

Величина обсягів інвестування відображає впевненість та інтерес інвесторів до економічного потенціалу кожної країни. Інвестиції з Німеччини в українську економіку здебільшого зосереджені в промисловості, сільському господарстві, технологіях та інфраструктурних проєктах. Інвестиції з України в Німеччину свідчать про зацікавленість українських компаній в освоєнні нових ринків, удосконаленні технологій та міжнародній експансії (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Обсяги інвестицій між Україною та Німеччиною, млн. євро

Рік	Інвестиції з України в Німеччину	Інвестиції з Німеччини в Україну
2010	1000	600
2011	1050	620
2012	1100	640
2013	1150	660
2014	1200	680
2015	1250	700
2016	1300	720
2017	1350	740
2018	1400	760
2019	1450	780
2020	1500	800
2021	1550	820
2022	1600	840
2023	1650	860

Джерело: [33 с. 58].

Інвестиції відображають рівень довіри, стратегічних інтересів та економічних можливостей між двома країнами. Зростання обсягів інвестицій свідчить про підвищений інтерес та впевненість інвесторів у потенціалі економічного зростання та прибутковості вкладень у партнерську країну. Крім того, обмін інвестиціями між Україною та Німеччиною сприяє розвитку виробництва, технологій та інфраструктури в обох країнах, сприяючи взаємному економічному зближенню та співпраці. Такий обмін досвідом та ресурсами сприяє стабільності та розвитку обох економік, створюючи вигідне середовище для подальшого розвитку бізнесу та інновацій (рис. 2.2).

З урахуванням пріоритетів, слід зазначити, що стан політичного, правового та нормативного середовища впливає на економічне співробітництво між Україною та Німеччиною, важливими при цьому є аналітичні процедури з вивчення угод і договорів, що регулюють торговельні відносини, ефективність правових систем і механізмів регулювання.

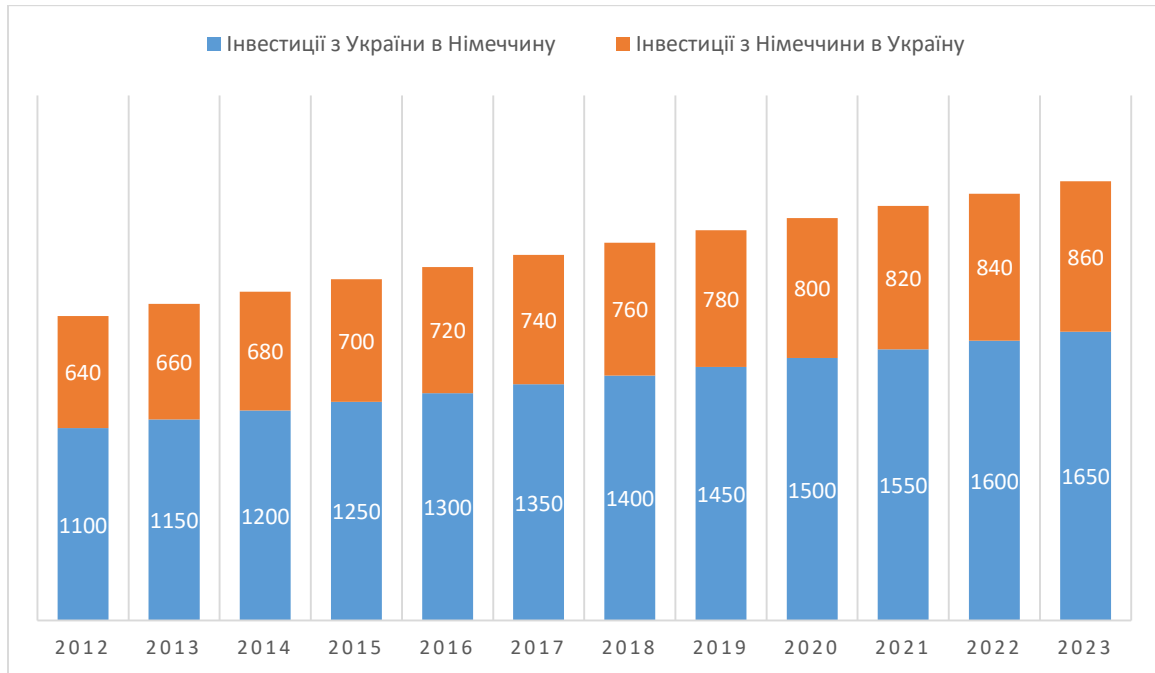

Рис 2.2. Динаміка інвестицій між Україною та Німеччиною, млн євро (2010- 2023 рр.)

Джерело: [33, с. 62].

Це охоплює аналіз стабільності законодавства, рівня правового захисту бізнесу та ефективності режимів управління і дотримання вимог. Об'єктивна оцінка цих аспектів дає змогу виявити можливі ризики та перешкоди для економічного співробітництва та визначити можливості для подальшого розвитку українсько-німецьких відносин [34]. За даними Національного банку України, обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну на кінець 2022 року становив близько 1,6 мільярда доларів США. Це підтверджує наявність активного інвестиційного співробітництва між двома країнами.

Важливо активно працювати над тим, щоб зробити умови для інвестиційного співробітництва більш привабливими. Залучення більшої

кількості німецьких інвесторів у різні сектори української економіки дає змогу стати важливим фактором модернізації та зміцнення конкурентоспроможності українських компаній. Іноземні інвестиції не тільки приносять капітал у країну, а й сприяють упровадженню сучасних технологій, розширенню виробництва та підвищенню якості продукції та послуг. Створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні охоплює податкову реформу, спрощення процедур реєстрації бізнесу, вдосконалення законодавчої бази для захисту прав інвесторів і зниження бюрократичних бар'єрів. Ці заходи допомагають створити сприятливі умови для іноземних інвесторів, що в кінцевому підсумку сприяють економічному зростанню та підвищенню рівня життя. Розширення інвестиційного співробітництва між Україною та Німеччиною це важливий крок у зміцнення двосторонніх економічних відносин і сприяє загальному розвитку економік двох країн [35, с. 98].

Для забезпечення стабільного та прозорого середовища для торгівлі та інвестицій важливо й надалі розвивати політичну та правову співпрацю між Україною та Німеччиною. Це включає підтримку угод про вільну торгівлю, спільне розроблення та впровадження ефективних правових механізмів захисту прав інвесторів і бізнесу. Створення прозорості та стійкої правової бази підвищить довіру між діловими колами обох країн і сприятиме реалізації нових інвестиційних проєктів. Особливе значення має розробка та гармонізація правил у сфері захисту ПІВ, вирішення спорів, які є ключовими елементами забезпечення стабільності та довіри в економічних відносинах.

Нині Німеччина є одним з основних інвесторів в українську економіку. За даними Державної служби статистики України, до кінця 2023 року обсяг німецьких інвестицій становитиме близько 2,5 млрд євро. Важливими елементами цих інвестицій є розвиток інфраструктурних проєктів, модернізація промислових об'єктів, впровадження інноваційних технологій у різних секторах економіки тощо.

У 2023 році обсяг українсько-німецької торгівлі сягав майже 7 млрд євро, що свідчить про значний потенціал для подальшого зростання. Зокрема, вартість експорту з України до Німеччини сягає 2,2 млрд євро, а імпорту з Німеччини до України - 4,4 млрд євро [25]. Така структура торгівлі свідчить про взаємну зацікавленість у розширенні економічного співробітництва. Для більш детального аналізу торгівлі між двома країнами розглянемо порівняння конкретних товарів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Зовнішня торгівля крених товарних груп між Україною та Німеччиною,
2023 р., млн.євро**

Товарна група	Експорт з України до Німеччини	Імпорт з Німеччини до України
Метали	600	150
Сільськогосподарська продукція	750	100
Машини та обладнання	400	1200
Хімічна продукція	350	800
Автомобільна продукція	100	1000
Електротехніка	200	700
Інформаційні технології	150	200
Продукти харчування	300	650

Джерело: [8]

Німецькі компанії активно співпрацюють з українськими навчальними закладами та інвестують у підготовку висококваліфікованих фахівців. Такі інвестиції в освіту та науку дадуть змогу створити нові робочі місця та підвищити конкурентоспроможність української економіки на світовому ринку. У 2023 році німецькі компанії інвестували близько 50 мільйонів євро в програми освіти та навчання в Україні. Ці інвестиції спрямовані на розвиток технічних університетів, професійно-технічних училищ і спеціалізованих навчальних

центрів. У межах цих програм понад 10 000 українських студентів щороку користуються сучасним обладнанням, навчальними матеріалами та проходять стажування в німецьких компаніях.

Особливе значення має розробка та гармонізація правил у сфері захисту ПІВ, вирішення спорів, які є ключовими елементами забезпечення стабільності та довіри в економічних відносинах. Співпраця в галузі розроблення правових норм і стандартів допомагає гармонізувати законодавство між країнами, роблячи двосторонні відносини більш передбачуваними та сприятливими для розвитку бізнесу. Важливим аспектом такого співробітництва є також взаємний обмін досвідом і найкращими практиками в галузі економічного регулювання [36].

Військове співробітництво між Україною та Німеччиною має глибоке коріння та різноманітні напрямки, що охоплюють кілька важливих аспектів. Це партнерство відображає зусилля двох країн щодо зміцнення обороноздатності України, підвищення професійного рівня її Збройних сил та адаптації до стандартів НАТО. Одним з центральних елементів співпраці є поставки військової техніки та спорядження з Німеччини. Крім того, важливі спільні навчання і тренування, українські військові переймають досвід своїх німецьких колег і підвищує їх кваліфікацію за різними військовими спеціальностями. Співпраця в області кібербезпеки також активно розвивається, сприяючи поліпшенню захисту інформаційних систем і стратегічних об'єктів. Важливим аспектом є підтримка Німеччиною реформи військового управління і впровадження сучасних стандартів, які можуть підвищити оперативну ефективність і сумісність з силами НАТО (табл.2.6).

Німеччина надає Україні широкий спектр озброєнь і технологій, включаючи бронетранспортери, системи протиповітряної оборони та інші важливі засоби. Ця підтримка значно підвищить обороноздатність Збройних сил України і дозволить їм більш ефективно протистояти зовнішнім загрозам [38, с. 113].

Таблиця 2.6

Україна-Німеччина: співробітництво у військовій сфері

Критерій	Україна	Німеччина
Обороздатність	Потребує модернізації, адаптації до стандартів НАТО	Високий рівень, член НАТО, сучасні технології
Військова техніка	Отримання військової техніки з Німеччини	Постачальник сучасної техніки та обладнання
Навчання та тренування	Спільні навчання з німецькими військовими, підвищення професійного рівня	Проведення тренувань, обмін досвідом
Кібербезпека	Розвиток кібербезпеки, потреба у посиленні захисту	Високий рівень кіберзахисту, підтримка партнерів
Реформування військового управління	Реалізація реформ за підтримки Німеччини	Допомога у впровадженні сучасних стандартів
Стандарти НАТО	Адаптація до стандартів НАТО	Впровадження стандартів НАТО, сумісність
Фінансування	Залежить від державного бюджету та міжнародної допомоги	Стабільне фінансування, інвестиції в оборону
Спільні проекти	Участь у спільних військових проектах та програмах	Ініціатор спільних програм, підтримка проектів

Джерело: [38 с. 115].

Німеччина надає можливості для навчання українських військовослужбовців у своїх військових академіях та навчальних центрах. Навчання охоплює широкий спектр дисциплін, від базової військової підготовки до спеціалізованих курсів з тактики, стратегії та управління військовими операціями, створює доступ до передових знань та технологій, які матимуть вагоме значення для підвищення її ефективності безпосередньо в бойових

операцій.

Спільні військові навчання відіграють важливу роль у розвитку співпраці. Регулярні тренування дозволяють українським і німецьким військовим відпрацьовувати спільні операції, покращувати співпрацю і обмінюватися досвідом. Такі навчання допоможуть українській армії адаптуватися до стандартів НАТО і зміцнять її здатність діяти у складі багатонаціональних сил. Технічна та спеціалізована підтримка з боку Німеччини сприяє реформуванню української армії та модернізації військової структури. Німецькі експерти консультують українських колег з питань стратегічного планування, впровадження сучасних стандартів управління та інтеграції новітніх технологій. Це включає допомогу у реформуванні військової логістики, управлінні ресурсами та оптимізації оборонних процесів [39, с. 36].

Німеччина надає гуманітарну та медичну допомогу українським військовослужбовцям. Медичне обладнання, медикаменти та інші ресурси, надані Німеччиною, допомагають українським військовим госпіталям надавати необхідну підтримку пораненим і хворим військовослужбовцям. Крім того, українські військові мають можливість проходити лікування і реабілітацію в німецьких медичних установах, що значно підвищує шанси на одужання і повернення на службу.

На політичному рівні Німеччина активно підтримує Україну в міжнародних організаціях та форумах. Підтримка включає в себе збереження санкцій проти агресорів, підтримку отримання Україною військової допомоги від інших країн і підтримку євроатлантичних прагнень України. Така політична підтримка є важливим чинником зміцнення міжнародного статусу України та забезпечення її безпеки [40 с. 81].

Співпраця між Україною та Німеччиною охоплює економічну, науково-технічну та військову сфери. Зокрема, у військовій сфері співробітництво є багатограним і охоплює постачання обладнання, навчання, спільні тренування, технічну допомогу, медичну підтримку та політичну підтримку.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З НІМЕЧЧИНОЮ

В умовах глобалізації та постійного розвитку світового економічного простору стратегічне партнерство між державами стає одним із ключових елементів успішного економічного розвитку. В цьому контексті співробітництво між Україною та Німеччиною відіграє важливу роль, оскільки ґрунтується на десятиріччях історичних і культурних зв'язків, а також взаємній зацікавленості в розвитку торговельно-економічних відносин. Стратегічний напрям розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною визначає основні сфери майбутньої співпраці. Метою є зміцнення партнерства та створення взаємовигідних умов для економічного розвитку обох країн. Співробітництво передбачає широкий спектр заходів, що охоплюють різні галузі економіки, від торгівлі товарами та послугами до інвестиційного співробітництва та розвитку людських ресурсів. Стратегічний напрям розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною визначає напрям подальшого співробітництва між двома країнами, спрямованого на зміцнення партнерства та створення взаємовигідних умов для економічного розвитку обох сторін [41, с. 32].

Розвиток торговельних відносин між Україною та Німеччиною означає не тільки збільшення обсягів торгівлі, а й розширення та диверсифікацію асортименту товарів і послуг, якими обмінюються дві країни. Це пошук нових можливостей для імпорту та експорту, включаючи товари з різних секторів економіки, від сільськогосподарської продукції до високотехнологічних виробів. Розвиваючи диверсифіковані торговельні відносини, обидві країни зможуть забезпечити більш стійкі та диверсифіковані потоки товарів і послуг, що є запорукою стабільності та зростання обох економік. Це включає в себе розширення інвестиційного співробітництва та спільних проєктів у галузі

науково-технічного співробітництва та інновацій. Розвиток таких ініціатив сприятиме обміну ноу-хау, технологіями та передовим досвідом, що, своєю чергою, зміцнить конкурентоспроможність обох країн на світовому ринку [42, с. 87].

Дослідження торгівлі між Україною та Німеччиною за останні роки, зокрема у 2023 році свідчить про існування дисбалансу, що потребує стратегічних заходів зі скорочення цього розриву. Основними статтями експорту України до Німеччини є метали та сільськогосподарська продукція, які становлять 600 і 750 мільйонів євро відповідно. З іншого боку, німецькі поставки в Україну машин і устаткування (1,2 млрд євро), хімічної продукції (0,8 млрд євро) та автомобільної продукції (1 млрд євро) значно вищі. Щоб виправити торговельний дисбаланс, Україна має зосередитися на розвитку та підвищенні конкурентоспроможності власної промислової продукції. Інвестиції в модернізацію виробництва машин та обладнання призведуть до збільшення експорту в цьому секторі, який наразі експортує 400 мільйонів євро, а імпортує 1,2 мільярда євро. Особливу увагу слід приділити розвитку електротехнічної промисловості та інформаційних технологій. Експорт електрообладнання до Німеччини становить 200 млн євро, а імпорт - 700 млн євро; у секторі інформаційних технологій експорт становить 150 млн євро, а імпорт - 200 млн євро. Інвестиції в ці сектори значно підвищать конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Продукти харчування також мають великий експортний потенціал, але нині Україна експортує до Німеччини менше, ніж імпортує. Підвищення стандартів якості та впровадження сучасних технологій у виробництво і маркетинг призведе до збільшення частки експорту в цьому секторі [35, с. 107-109].

Залучення іноземних інвестицій важливе для економічного розвитку обох країн, оскільки веде до модернізації виробництва, розширення експортного потенціалу та створення нових робочих місць. Стратегія передбачає поглиблення інвестиційного співробітництва між Україною та Німеччиною та

включає створення сприятливих умов для інвесторів в обох країнах шляхом спрощення бюрократичних процедур, поліпшення правового регулювання та забезпечення стабільності й прозорості бізнес-середовища. Партнерські відносини між Україною та Німеччиною у сфері інвестиційного співробітництва набувають різних форм, включно зі спільними проєктами в галузі виробництва, досліджень та інновацій, створенням спільних підприємств і розвитком технологічних класів. Це дає змогу двом країнам використовувати взаємні переваги та ресурси для спільного досягнення стратегічних економічних цілей. За даними Німецько-української торгово-промислової палати, інвестиції німецьких компаній в Україні зосереджені в різних галузях, таких як автомобілебудування, машинобудування та хімічна промисловість [43].

Стратегічний напрям включає в себе створення ефективної правової бази та формування стабільних нормативних умов для розвитку торговельно-економічних відносин. Це охоплює укладення або вдосконалення угод про вільну торгівлю та забезпечення захисту прав інвесторів і компаній у кожній країні. Основна мета - укладення та вдосконалення угод про вільну торгівлю, що дадуть змогу знизити тарифні бар'єри та полегшити вільний обмін товарами і послугами між країнами. Такі угоди не лише збільшують обсяг торгівлі, а й створюють прозоре та стабільне ділове середовище, зміцнюють довіру між партнерами та залучають нові інвестиції. Забезпечення захисту прав інвесторів і бізнесу в кожній країні є важливим аспектом розвитку торговельно-економічних відносин. Зазначене передбачає розробку і впровадження ефективних правових механізмів захисту інвестицій і бізнесу від політичних та економічних ризиків. Національні та міжнародні правові норми мають забезпечити стабільність і прозорість ділового середовища, що сприятиме розвитку бізнес-середовища та підвищенню інвестиційної привабливості обох країн.

Ще один важливий аспект - співпраця в галузі науки і технологій, яка сприятиме накопиченню досвіду, інноваційному розвитку та розвитку

високотехнологічних галузей обох країн. Всі ці стратегічні напрямки спрямовані на підтримку і підвищення рівня економічного співробітництва між Україною та Німеччиною, що сприяють стабільності та зростанню. Науково-технічне співробітництво між Україною та Німеччиною охоплює обмін науковими знаннями, співробітництво в галузі спільних досліджень і розробок, а також впровадження нових технологій і технологічних нововведень [44, с. 88]. Це партнерство створює можливості для реалізації інноваційних проєктів, підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку та підвищення рівня життя громадян.

Співпраця між країнами в галузі науки і техніки сприяє розширенню академічних обмінів, розробці освітніх програм і формуванню сучасної інноваційної інфраструктури, що в кінцевому підсумку зміцнює економічні зв'язки і забезпечує стійке економічне зростання. Ця співпраця дозволить двом країнам ефективно використовувати науково-технічний потенціал для розвитку різних галузей економіки, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання. Спільні проєкти сприяють інтеграції у світовий науковий простір, забезпечуючи обмін досвідом, доступ до сучасних наукових досягнень і технологій, а також створення нових продуктів і послуг (табл.3.1).

Спільні проєкти в галузі науки і техніки допомагають двом країнам досягти високих технологічних рішень і підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку за рахунок використання взаємних переваг і ресурсів. Переваги такого співробітництва охоплюють доступ до новітніх технологій, спільне вирішення складних науково-технічних проблем і зниження витрат на НДДКР завдяки спільним інвестиціям і ресурсам. Стратегічні напрями спрямовані на підтримання та підвищення рівня економічного співробітництва між Україною та Німеччиною і сприяють стабільності та зростанню в обох країнах.

Таблиця 3.1

**Порівняльна таблиця науково-технічного співробітництва між
Україною та Німеччиною**

Критерій	Україна	Німеччина
Науковий потенціал	Високий рівень наукових кадрів та освітніх установ	Потужна науково-дослідна база та інноваційна інфраструктура
Технологічні галузі	ІТ, біотехнології, агротехнології, енергетика	Машинобудування, автомобілебудування, хімічна промисловість, відновлювальна енергетика
Основні напрями співпраці	Спільні дослідження, обмін студентами, конференції	Спільні розробки, інноваційні кластери, інвестиції в НДДКР (науково-дослідні та дослідноконструкторські роботи)
Програми та проекти	Horizon 2020, програми ЄС, двосторонні гранти	Програми ЄС, національні програми підтримки інновацій, спільні університетські проекти
Фінансування	Державне фінансування, міжнародні гранти	Державне фінансування, приватні інвестиції, європейські програми підтримки
Інфраструктура	Розвиток технологічних парків та інкубаторів	Потужні наукові центри, інноваційні хаби, індустріальні парки
Результати співпраці	Підвищення рівня інновацій, розвиток стартапів	Розробка нових технологій, впровадження інновацій в промисловість

Джерело: [44 с. 90].

Важливо вдосконалювати та розвивати механізми освітньої та кадрової співпраці між Україною та Німеччиною, що означає залучення студентів, науковців та експертів для обміну досвідом, знаннями та технологіями. Розвиток програм обміну та співробітництва між університетами та науководослідними

установами двох країн дає створити кращі умови для підготовки та розвитку кадрів. Реалізація спільних дослідницьких проєктів та організація наукових конференцій і семінарів також є важливими аспектами співробітництва в галузі освіти та науки між двома країнами (табл.3.2).

Таблиця 3.2

**Динаміка обміну студентами та науковими працівниками між
Україною та Німеччиною**

Рік	Кількість українських студентів у Німеччині	Кількість німецьких студентів в Україні	Кількість наукових обмінів
2017	420	320	120
2018	440	340	140
2019	460	360	160
2020	480	380	180
2021	500	400	200
2022	520	420	220
2023	540	440	240

Джерело: [45].

Збільшення обміну студентами та дослідникам свідчить про зростаючий інтерес до співпраці в галузі освіти і науки між двома країнами та про позитивний вплив цих обмінів на розвиток людських ресурсів в обох країнах. Не можна не згадати про спільну працю у сфері збалансованого розвитку та охорони довкілля. Обидві країни здатні співпрацювати у впровадженні сучасних технологій і стандартів у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, управління відходами та інших аспектів захисту довкілля. Спільна робота України та Німеччини в галузі сталого розвитку та екології є ключем до забезпечення екологічної стійкості та збереження довкілля для майбутнього. Партнерство в цих галузях відображає взаємну зацікавленість у скороченні викидів парникових газів, захисті біорізноманіття та розвитку екологічно чистих технологій [46 с. 48].

Україна та Німеччина сприяють співпраці в галузі впровадження сучасних енергоефективних технологій і стандартів, спрямованих на зниження енергоспоживання і підвищення продуктивності ресурсів. Це охоплює розробку та впровадження енергоефективних технологій у будівельному, промисловому, транспортному та інших секторах, а також підтримку проєктів з використання поновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергетика. Крім того, співпраця в галузі поводження з відходами сприяє створенню ефективних систем утилізації відходів та їх повторному використанню. Обмін досвідом і технологіями в цій галузі допомагає знизити негативний вплив відходів на навколишнє середовище і забезпечити ефективну переробку і використання відходів у виробництві [47].

Сфери розвитку також повинні включати сприяння розвитку малих і середніх підприємств (МСП), які є основою економіки обох країн. Створення сприятливих умов для МСП і підтримка підприємництва та інновацій дадуть змогу створити нові робочі місця та підвищити конкурентоспроможність економіки. Розвиток МСП є важливим фактором стабільного та сталого економічного зростання в Україні та Німеччині. Підтримка в цій сфері є важливим елементом стратегічних напрямів співпраці між двома країнами.

Створення сприятливих умов для розвитку МСП потребує ефективної системи підтримки, доступу до фінансових ресурсів, стимулювання технологічних інновацій та розвитку людських ресурсів. Це охоплює фінансову підтримку, консультації з питань управління та маркетингу та доступ до нових технологій та інфраструктури. Розвиток МСП сприяє створенню нових робочих місць, розширенню асортименту товарів і послуг на ринку та підвищенню конкурентоспроможності економіки загалом. Для цього необхідно створити сприятливе середовище для підприємницької діяльності, зменшити бюрократичні перешкоди та спростити процедури реєстрації та оподаткування для МСП.

Партнерство та співпраця стають ключовими елементами в мінливому сучасному економічному світі. Аналіз стратегічних напрямів розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною виявляє широкий спектр можливостей і перспектив для подальших спільних кроків. Необхідно зосередитися на розвитку торговельних відносин, включно з освоєнням нових ринків і розширенням статей імпорту та експорту. Крім того, стратегія має передбачати поглиблення інвестиційного співробітництва, що відкриває шлях для реалізації спільних проєктів у галузі виробництва та технологічних інновацій. Важливо зосередитися на створенні стабільної правової бази та нормативно-правового середовища для підтримки економічних відносин. Співпраця в галузі науки і технологій - ще один ключовий елемент стратегії, який сприятиме обміну інноваційними розробками та розвитку високотехнологічних галузей в обох країнах [48;49, с. 54-55].

Важливим фактором співпраці між країнами є регіональне співробітництво. Так, зокрема житомирська громада активно бере участь у міжнародних заходах, спрямованих на відновлення та розвиток України. Місто вже має значний досвід співпраці з міжнародними організаціями та фондами, що дозволяє реалізовувати масштабні проєкти в різних сферах. Такий підхід сприяє не лише покращенню інфраструктури, але й залученню нових інвестицій та технологій. Одним з ключових напрямків співпраці була участь у Міжнародній конференції з відновлення України, Ukraine Recovery Conference (URC2024), м. Берлін, 11-12 червня 2024 р. На конференції вперше були представлені муніципалітети України зі своїми проєктами. Житомирська громада представляла декілька проєктів: два проєкти в енергетичній сфері, реабілітаційний центр для військових, створення сучасного онкологічного відділення при КП "Лікарня №2 ім. В.П. Павлусенка". Всі три проєкти були також презентовані німецькому державному банку розвитку KfW для отримання гранту. Житомир уже має досвід співпраці з KfW по термомодернізації шкіл та садочків [36].

В межах Міжнародної конференції з відновлення України розширились можливості для співпраці Житомирської громади з власниками приватного фонду, зокрема про можливість встановлення газопоршневих станцій. У сфері медицини започатковано перемовини з корпорацією ICF щодо фінансування ТЕО нового сучасного шпиталю в місті Житомирі.

Таким чином, стратегічні напрями розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною спрямовані на підтримання та підвищення рівня економічного співробітництва між країнами, відкриваючи нові можливості для розвитку обох країн і сприяючи стабільному економічному зростанню.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною обґрунтовано такі висновки:

1. Торговельно-економічні відносини між Україною та Німеччиною мають багаторічну історію, яка впливає на нинішні відносини та сприяє їхньому розвитку. Протягом останніх століть Україна і Німеччина співпрацювали в різних областях, що стало основою для розвитку і зміцнення економічного співробітництва. Історичні зв'язки включають торгівлю товарами та послугами, культурні та наукові обміни та політичні відносини, які мали значний вплив на сучасні торгові відносини.

2. Встановлено, що Німеччина є одним з основних торговельних партнерів України в Європейському Союзі. Дослідження динаміки зовнішньоторговельних оборотів за останні роки свідчить про тенденцію до збільшення експорту української продукції до Німеччини, особливо в аграрному секторі та сировинних товарах. З іншого боку, імпорт з Німеччини в Україну складається в основному з машин, обладнання та високотехнологічної продукції.

3. Економічне співробітництво між Україною та Німеччиною крім торговельної сфери, здійснюється в інвестиційній діяльності, реалізації спільних проєктів, програм технічної допомоги. Серед ключових напрямів співпраці між країнами є розвиток інфраструктури, енергетики, транспортних систем та агропромислових комплексів. Особливим значенням є інвестиційна діяльність, оскільки Німеччина є одним з основних інвесторів української економіки.

4. Стратегічними напрямками розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною є потенційні галузі для поглиблення співпраці, серед яких розвиток: зеленої енергетики, ІТ-технологій, біотехнологій та інноваційного сільського господарства.

5. Співпраця між Україною та Німеччиною охоплює питання щодо прагнень України в європейський ринок, зміцнення інституційного співробітництва та адаптації українського законодавства до європейських норм і стандартів, реформування української економіки в сферах, які захищають права інвесторів, боротьбі з корупцією, створенню сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу тощо.

6. Військове співробітництво між Україною та Німеччиною є ключовим компонентом зусиль щодо зміцнення обороноздатності України та інтеграції в стандарти НАТО. Постачання військової техніки, спільні навчання та співпраця в галузі кібербезпеки сприяють підвищенню професійного рівня української армії. Німеччина не тільки надає значну підтримку у вигляді зброї і технологій, але й надає можливості для навчання українських військовослужбовців, підвищуючи їх ефективність у бойових діях. Спільні військові навчання поліпшують співпрацю, допоможуть українським військам адаптуватися до стандартів НАТО та зміцнять їх здатність діяти у складі багатонаціональних сил.

7. Стратегічне партнерство з Німеччиною є ключем до економічного розвитку України та її інтеграції у світову економіку. Економічне співробітництво з Німеччиною надає Україні можливість скористатись перевагами сильної сторони німецької економіки, що сприяє створенню більш динамічного та конкурентоспроможного економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко О.Г., Коваленко С.М. (2018) Інноваційні та інституційні аспекти розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною. *Інноваційне підприємництво* (6), с. 24-31.
2. Богородицька Г. Є., Петренко І. В., Дядюра А. В. (2024) Зовнішньоторговельні відносини України та Німеччини на сучасному етапі. *Інфраструктура ринку* (67) с.9–13. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/67_2024/4.pdf (дата звернення: 12.05.2024р.)
3. Гончаренко А.О., Михайленко О.М. (2017) Роль та значення інноваційного розвитку у зміцненні торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною. *Інноваційна економіка* (4), с. 55-61.
4. Гуцал С.А. (2014) Відносини України та Німеччини: пріоритети, проблеми, перспективи. *Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. що кварт. зб.*, (4) 148-155.
5. Гриценко О.П. (2019) Інвестиційні потоки між Україною та Німеччиною: сучасні тенденції. *Фінансовий ринок України* (6), с. 38-44.
6. Гриневич І.В. (2019) Екологічна політика України та Німеччини: порівняльний аналіз. *Екологічні аспекти міжнародних відносин* (2), с. 45-56.
7. Даниленко І.М. (2018) Екологічні аспекти виробництва в умовах глобалізації. *Проблеми сталого розвитку* (6), с. 75-82.
8. Державна служба статистики України. *Експорт та імпорт товарів з країнами ЄС*. URL:<https://ukrstat.gov.ua/>
9. Дмитренко М.В., Чернишев В.А. (2020) Аналіз факторів, що впливають на структуру торгівлі між Україною та Німеччиною. *Вісник Харківського національного університету. Серія “Економіка”* (7), с. 88-95.
10. Дімитрієва І.О. (2017) Стан та перспективи розвитку економічних відносин України та Німеччини в умовах євроінтеграційних процесів. *Економічний часопис* (3-4), с. 47-50.

11. Євтушенко І.О. (2021) Модернізація транспортних коридорів України у контексті міжнародної торгівлі. *Світова економіка і міжнародні відносини* (6), с. 110-118.
12. Іванова Н.О. (2021) Науково-технічне співробітництво між Україною та Німеччиною: виклики та можливості. *Наукові дослідження*. (4), с. 78-89.
13. Іванов О.В., Петрова І.Г. (2018) Потенціал співробітництва України та Німеччини в умовах глобалізації. *Економіка розвитку* 3 (85), с. 63-68.
14. Коровайченко Н.Ю. (2015) Вплив внутрішніх та зовнішніх шоків на розвиток торгівлі України з ФРН. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право* 3 (80), с. 45-49.
15. Короленко Н. В., Ларіна Т. І. (2021) Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах глобальної кризи covid-19. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021 (1), с. 59–65. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.1.59>. (дата звернення: 12.05.2024р.)
16. Кравченко В.І., Іванова А.П. (2017) Основні напрями розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною в умовах глобалізації. *Економіка та управління підприємствами* (4), с. 76-82.
17. Ковальчук В.П. (2018) Спільні інвестиційні проекти України та Німеччини в секторах машинобудування та сільського господарства. У: Лібідь О.А. (ред.), *Сучасні тенденції економічного розвитку: збірник наукових праць*. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, с. 112-125.
18. Кот С. В. Українсько-німецькі відносини щодо повернення та реституції культурних цінностей. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kot_Serhii/ (дата звернення: 14.05.2024 р.)
19. Кучеренко В.Р. (2012) Аналіз наслідків впливу глобальної фінансово-економічної кризи на стан торгівлі між Україною та ФРН. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право* (5), с. 63-67.

20. Литвиненко О.В. (2021) Вплив спеціалізації на розвиток економічних відносин між Україною та Німеччиною. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* (7), с. 101-108.

21. Литвиненко О.І. (2021) Ефективність програм підтримки малих і середніх підприємств в Україні: аналіз і пропозиції для поліпшення. *Економічний вісник* Т. 55, (1), с. 56-68.

22. Литвиненко О.М., Кравченко В.С. (2016) Трансформація торговельно-економічних відносин між Україною та Німеччиною в умовах євроінтеграційних процесів. *Економічний вісник університету* (3), с. 112-118.

23. Литвиненко О.А. (2019) Роль інвестиційного співробітництва у модернізації інфраструктури України. *Стратегії економічного розвитку* (3), с. 112-119.

24. Макогон Ю. В., Попович О. М. Економічне співробітництво України та Німеччини: інвестиційні відносини. URL: <https://economy.kpi.ua/uk/node/348>.

25. Офіційний сайт Посольства України у Федеративній Республіці Німеччина. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://germany.mfa.gov.ua>.

26. Петренко, І.М. (2018) Інвестиційні можливості України та Німеччини: взаємодія та перспективи. Львів: Видавництво Львівської політехніки 164 с.

27. Петренко І.В. (2018) Військово-технічне співробітництво України та Німеччини: сучасний стан та перспективи розвитку. *Міжнародні відносини: теорія і практика* (3), с. 112-125.

28. Петренко О.С. (2020) Політична підтримка Німеччини Україні в міжнародних організаціях: вплив на безпеку та євроатлантичні інтеграції. *Міжнародні відносини: теорія і практика* (2), с. 78-89.

29. Петрова Ю.М. (2021) Текстильна продукція України: тенденції експорту та імпорту. *Економіка і торгівля: навчальний посібник* с. 182-198.

30. Петрова Л.С., Іванов І.М. (2020) Вплив політичних чинників на економічне співробітництво України та Німеччини. *Економіка і управління: теорія і практика* (3), с. 112-118.

31. Романченко В. О., Ілясова Ю. В. (2011) Проблемні аспекти, що впливають на обсяги двосторонньої торгівлі між Україною та Німеччиною (201), с. 166–168.

URL:<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65213/60>

32. Семенюк Т.М. (2020) Міжнародне публічне право: навч. посіб. Київ: Видавничий дім "Ін Юре", 448 с.

33. Степанов, Г. О. (2020) Співробітництво України та Німеччини в сфері науки та технологій: тенденції та перспективи. *Інноваційна економіка* 4 (56), с. 23-30.

34. Семенов О.В., Гриненко С.М. (2018) Особливості інвестиційного співробітництва між Україною та Німеччиною. *Економіка та управління підприємствами: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, с. 45-49.

35. Старостенко Г.В. (2014) Українсько-німецькі відносини: політичний та безпековий виміри спів-робітництва : дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.04 / Г.В. Старостенко; Київ. НУ ім. Тараса Шевченка. Ін-тут міжнар. відносин. 207 с.

36. Сухомлин С. (2023, червень 12). Пост про участь у Міжнародній конференції з відновлення України (URC2024) [Пост на Facebook]. Facebook. URL:<https://www.facebook.com/100068856504700/posts/pfbid02V2xzHfGPRTiVsHsmhUc2v1NgA9UdNwPjW9jq8JUgJETD5aenLtCcfsZNmuYbyWp2l/?app=fbl>

37. Торговельно-економічне співробітництво [Електронний ресурс] //

Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelnoeconomichne-spivrobitnictvo>.

38. Україна у німецькому фокусі: як змінялася позиція Берліна. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/03/21/7079125/> (дата звернення: 14.05.2024 р.).

39. Харлан Г.О. (2014) Німеччина – країни "Вишеградської четвірки" і Україна: нереалізований потенціал регіональної співпраці в Східній Європі (1991-2013 рр.). *Україна в контексті європейської історії: матер. Всеукр. наук. конф. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка*, с. 255-256.

40. Хомутенко Л.І., Хмелик О.С. (2015) Тенденції та перспективи інвестиційного співробітництва України з Європейським Союзом. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне фахове видання. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, с. 99-103. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-5-2015>

41. Шевченко Н.В. (2017) Виробничо-торговельні зв'язки між Україною та Німеччиною. *Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник*, с. 215-232.

42. Шевченко І.С., Коваленко Ю.О. (2018) Роль України в європейському інвестиційному просторі та її співпраця з Німеччиною. *Інвестиції: практика та досвід* (8), с. 22-29.

43. Шевченко Г.О. (2017) Військово-технічне співробітництво між Україною та Німеччиною: перспективи та інновації. *Військова наука України*. (2), с. 34-45.

44. Як збільшити та диверсифікувати український експорт до Німеччини? URL: <https://kse.ua/ua/kseresearch/yak-zbilshiti-ta-diversifikuvati-ukrayinskiyekSPORT-do-nimechchini/>

45. McKinsey & Company. Міжнародна консалтингова компанія зі штабквартирою в США, що спеціалізується на стратегічному консалтингу та оптимізації бізнес-процесів. Доступно на: <https://www.mckinsey.com>

46. PricewaterhouseCoopers (PwC). Світовий лідер у сфері аудиту, консалтингу та податкових послуг. Доступно на: <https://www.pwc.com>

47. Deutsche Bank. Німецький банк, що надає фінансові послуги корпоративним клієнтам та приватним особам. Доступно на:

<https://www.db.com> (дата звернення 15.06.2024 р.)

48. KPMG. Міжнародна мережа фірм, що надає аудиторські та консалтингові послуги. Доступно на: <https://home.kpmg/xx/en/home.html> (дата звернення 15.06.2024 р.)

49. Härtel A. Unter Druck: Was der Krieg für die innenpolitische Entwicklung der Ukraine bedeutet URL: <https://www.iab-forum.de/der-ukraine-kriegderinternationale-handel-und-die-preiseffekte-fuer-diedeutsche-wirtschaft>.

50. Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu... undder Fraktion. Assoziierungs abkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/010/1801083.pdf> (Bewerbungsdatum: 14.05.2024).

51. European Commission “Nord Stream II”. URL: http://europa.eu/rapid/pressrelease_SPEECH-18-1285_en.htm (date of application: 05/14/2024).

ДОДАТКИ

